

KomSi... KomSa...

Kommunikation-signaler kommunikation-sanser

En kærlig hånd til kommunikationen – en inspirationskilde til andre

Af Else-Marie Pedersen

KomSi-KomSa, er navnet på et udviklingsarbejde igangsat i efteråret 1996 i Vestsjællands amt, Danmark. Med fokus på udviklingsstøttende kommunikation i forhold til målgruppen voksne udviklingshæmmede uden eller med kun lidt verbalt sprog, og hvor opkvalificering af personalet har været i højsædet.

Før blev de udviklingshæmmede ofte opfattet, som mennesker uden sprog, i dag fremstår de som unikke mennesker med hver sin måde at kommunikere på. Før var mange udviklingshæmmede utrygge og uvidende om hvad der skulle ske i løbet af dagen, nu er det lykkedes at gøre næsten enhver situation overskuelig og forudsigelig, og der er skabt en større tryghed og troværdighed i relationen mellem den udviklingshæmmede og pædagogen. Før var det som regel pædagogen der traf et valg for den udviklingshæmmede, i dag vælger personen langt hyppigere selv. Det er også et faktum, at udviklingshæmmede før havde alt for dårlige vilkår for at udtrykke ønsker, følelser og behov. Før fokuserede vi alt for meget på handicaps, i dag kompenseres der for dysfunktioner, samtidig med at der arbejdes på at udvikle og styrke personens potentialer.

Denne vurdering bygger på de mange synlige succeser vi oplever hos udviklingshæmmede, efter at vi målrettet og til stadighed i gennem de sidste ti år, mange af amtets bo- og dagtilbud har udviklet kommunikative miljøer, miljøer der oses af lyde, dufte, kropssprog, tegn, referenceobjekter, visuelle støttesystemer, og en masse andre former for alternativ kommunikation. Dette er steder hvor den udviklingshæmmede bliver set, hørt og mødt på egne præmisser.

Alt dette handler på engang både om noget kompliceret og såre enkelt, men ikke desto mindre særdeles vigtigt, nemlig bevidstgørelse og forankring af totalkommunikationens elementer. Det handler også om en synliggørelse af, at når der arbejdes langt

mere systematisk med kommunikation, understøtter, udvikler og udfordrer det den faglige kvalitet i det pædagogiske arbejde.

Projektets udgangspunkt og forløb

Som næsten altid udspringer også dette udviklingsarbejde af et tidligere, nemlig et forsøgsprojekt som omhandlede produktion af en TV udsendelse om, til og med udviklingshæmmede. I løbet af den proces blev det afdækket at der var et stort behov for at sætte fokus på at udvikle kommunikationsmulighederne for den enkelte, og ad den vej åbne op for:

- at kunne etablere og vedligeholde relationer til andre mennesker
- at få større indflydelse på eget liv
- at blive inddraget ud fra egen livsverden og rationalitet
- at kunne gøre til og fra valg
- at opleve alternative kommunikationsmiljøer som en integreret del i dagligdagen
- at komme til orde og deltage i dagordenen for eget liv

I samme periode indløb der mange ansøgninger om del i Amtets udviklingspulje til kommunikations-projekter fra Bo- og dagtilbudene. Den store opmærksomhed på kommunikationshandicap var bl.a. en konsekvens af amtets målsætning om øget indflydelse på eget liv. En forudsætning for at få øget indflydelse på eget liv er at mennesker kan kommunikere – gøre deres ønsker og forventninger forståelige for omverdenen. Og at omverdenen er parat til at indgå i og udvikle kommunikative tiltag, der respekterer den enkeltes udtryksform ud fra deres forudsætninger, samt livsbetingelser.

På disse baggrunde besluttede Amtet at iværksætte udviklingsarbejdet med disse formål:

- At skabe optimale kommunikationsmuligheder for den enkelte
- At opsamle viden der allerede var opbygget
- At formidle erfaringer og viden, med udgangspunkt i nuværende og tidligere projekter
- At opbygge et kommunikationsnetværk
- At igangsætte udviklings og forsøgsarbejde
- At formidle kontakt til andre interesserede, altså være et koordinerende led.

Den tidsmæssige ramme blev foreløbig sat til midten af 1999, hvor der forventedes en eller anden form for status, med henblik på at justere det videre arbejde. Som en opstart på projektet indbød amtet en gruppe fagpersoner – vi var i alt ni – til et to dages inspirationsseminar i december 1996, vi var alle personer der havde stor viden og erfaringer inden-

for det specialpædagogiske felt, ildsjæle som allerede var godt i gang med forskellige kommunikationsprojekter. Yderligere var Formidlingscenter Øst engageret til at samle op på dagenes indhold. Det var to spændende dage, hvor der var rig mulighed for at kaste tanker, ideer, og ikke mindst visioner på bordet. Herefter mødtes vi endnu et par gange. Hele resultatet blev opsamlet og udformet som en drejebog, som siden har været inspirator og har dannet udgangspunkt for de kommende tiltag.

I marts 1997 bliver drejebogen sendt ud til de aktuelle Bo- og dagtilbud, samtidig bliver de bedt om at vælge en nøgleperson til at deltage i det videre forløb. For at få en yderligere pejling på vores vurderinger af behovene og et øjebliksbillede af hvordan der blev arbejdet med kommunikation, blev der lavet en spørgeskema undersøgelse. I undersøgelsen indgik afdækning af i alt 968 udviklingshæmmede. Resultatet viste som først antaget, et tydeligt behov for at igangsætte målrettet pædagogiske indsatser.

Hvordan kunne vi nu skabe et samarbejde fremover? Vi indkaldte de aktuelle personer til to regionale møder, på disse møder drejede diskussionen sig om hvordan kommer vi videre og om hvordan vi skulle prioritere?

” set, hørt og mødt på egne præmisser

” et udviklingsarbejde

Vigtigheden lå i at praksisfeltet / frontmedarbejderne var med til at sætte målene

På møderne var der et ønske om et fælles forum til inspiration, et sted hvor der kunne udveksles viden og erfaringer – et netværk.

Derfor blev det aftalt, at afholde 4 årlige møder, med det formål at koordinere, informere, igangsætte og evaluere, samt få indsigt i sidste nyt indenfor området gennem faglige oplæg. Siden er dette forum udbygget, idet vi har vores egen hjemmeside, med intern konference. Deltagerne i disse møder skulle være de valgte nøglepersoner, og rollen skulle fremover være tovholder og formidler og koordinator i forhold til projektet, samt deltagelse i forskellige arbejdsgrupper.

Disse personer blev på første netværksmøde døbt Komsiloger – og møderne dermed komsilogmøder. I dag er der 60 aktive komsiloger og vi har indtil nu afholdt 30 komsilogmøder.

Arbejdsgrupper

For at kunne arbejde målrettet, blev der nedsat en arbejdsgruppe, med det formål at koordinere socialplanens indsatsområde omkring kommunikation og udvikle ideer til kommunikations politik på bo og dagtilbudene. Ligeledes blev der med Socialplanen som udgangspunkt, nedsat en arbejdsgruppe med det formål at lave en strategiplan for brug og anskaffelse af teknologi til kommunikation.

En mere kreativ arbejdsgruppe var *Messegruppen*. Dens formål var at skabe et forum, hvor udviklingshæmmede, forældre, pædagoger, lærere med flere kunne formidle og udveksle erfaringer, til inspiration og videreudvikling indenfor kommunikationsområdet. Et sted hvor alle aktivt fremviste hvordan de i hverdagen benyttede sig af alternative kommunikationsformer. Messen blev en form for status af selve udviklingsarbejdet.

Messen løb af stablen i Marts 1999, det var to velbesøgte dage, i alt godt 600 gæster. Der blev «solgt» masser af viden og erfaringer i de mange stande som præsenterede bl.a. blindpædagogik, visuelle støttesystemer i utrolig mange udformninger, taktil massage, neuropædagogik, tegn til tale-

tegnprog, Radio Solskin, kunst som formidling, et stort udbud af kognitive hjælpemidler, multimedie omkring computeren som pædagogisk værktøj, faglitteratur og diverse undervisningsmaterialer, film, spil – et Kommunikatek. På scenen opførtes teaterstykker både nonverbalt, men også med f.eks. talemaskiner. Der var yderligere workshops med folkedans, afrikansk trommedans og i løbet af dagen mulighed for at høre forskellige relevante oplæg. Selv en Komsilog Messesang blev forfattet, til brug ved åbningen af messen.

Det var et yderst vellykket arrangement, hvor det sydede af glæde og samvær, og som i øvrigt

blev dækket fint ind af medierne. Fotos, artikler m.m. dannede senere ramme om en Foto-rapportage på Amtsgården og ad den vej blev der overfor politikerne sat ekstra fokus på KomSi komSa som et udviklingsprojekt der stadig var i dynamisk udvikling.

Uddannelse

På de regionale møder og i besvarelserne fra spørgeskemaerne, var der et højt råb/ønske om efteruddannelse, der manglede i høj grad forudsætninger hos personalet, for at kunne leve op til formålet. Dette nødråb blev pri-

oteret meget højt og der blev nedsat en arbejdsgruppe, som udarbejdede et kursus-modul forløb på i alt 16 dage. Ideen var overvejende at bruge vore egne medarbejdere med viden indenfor feltet som undervisere, men også gæsteunderviser var aktuelt. Yderligere var det muligt at få tilrettet specifikke kursus – temadage ud fra de enkelte bo- og dagtilbuds ønsker og behov. Jeg vil kort nævne indholdet i disse moduler

- Kendskab til de grundlæggende elementer i totalkommunikation
- Den spæde kommunikation, hvad vi skal være opmærksomme på i disse relationer (nyere udviklingspsykologi og paradigmeskiftet)
- Sansintegration – brug af konkreter/referenceobjekter
- Visuelkommunikation – metoder mulig-

heder og anvendelse i hverdagsrelationer, samt IT som værktøjer – tegn til tale

- Videointeraktionsanalyse via Marte Meo metoden

- Kommunikationsudviklende musikterapi
- Taktil massage et redskab til kommunikation – taktil tegnkommunikation
- Neuropædagogik. Afdækning og tilrettelæggelse af pædagogiske forløb.

Det var primært tilbud til Komsilogerne, men i løbet af 5 år har ca. 600 mennesker deltaget i kurser på forskellig vis.

Nyhedsbreve

Der blev også udgivet et nyhedsbrev, med det formål at videregive informationer om udviklingsarbejdet, og at formidle ny viden. Det aftaltes at udgive 3-4 nyhedsbreve årligt. I dag er

der udkommet 15 numre. Blant indholdet er Komsilogliste, kursusudbud, referater fra komsilogmøder, faglige artikler, komsilogernes skriveforum, boganmeldelse, litteraturliste, videoliste, opslagstavlen, nye kommunikationsmaterialer. Et nummer er omkring 20 – 25 sider – så betegreb «brev», er efterhånden lidt misvisende.

„Et sted hvor der kunne udveksles viden og erfaringer

„fokus på at udvikle kommunikationsmulighederne

„målsætning om øget indflydelse på eget liv

Kommunikationstavler- standardiseret – individuelle tilrettet, som er fremstillet i utrolig mange forskellige udformninger, igen et klart billede på at der handles ud fra den enkeltes behov og forudsætninger.

Individuelle hjælpemidler –stativ til digitalkamera – duftlys – sange er blevet visualiseret og understøttet med tegn og referenceobjekter – ja selv et **Fitness center for sanserne** er det blevet til.

Radio GLAD sørger for nyhedsformidling til, om og af udviklingshæmmede. Ligeledes er der et par steder etableret computercafe'er og et par steder Multi-medier med mulighed for at indspille sin egen musik cd-rom.

I efteråret 2000, evaluerede vi med endnu et spørgeskema, udfyldt af komsilogerne, for at få et billede af hvad udviklingsarbejdet KomSi KomSa egentlig havde betydet.

- At ca. 600 personer er blevet opkvalificeret gennem efteruddannelse og har højnet pædagogens faglige kvalitet, og udviklet nye kompetencer.
- Det har kvalificeret os til at arbejde under foranderlige vilkår
- Det har vist os nødvendigheden og vigtigheden i at synliggøre det pædagogiske arbejdes indhold
- At videregive praksiserfaringer og reflekterer på egen faglighed.
- At der er blevet åbnet op for tavs viden.
- At dokumenterer, bl.a. via video og fotos.
- At der til stadighed foregår metodeudvikling
- At der tages højde for det individuelle, og at interaktioner og relationer er blevet centrale begreber.
- At der fra kun at være få tilbud med egentlige integrerede kommunikationsmiljøer, i dag stort set tilbydes kommunikationsmiljøer som en integreret del i det pædagogiske arbejde på alle bo- og dagtilbud for voksne svært udviklingshæmmede. Samt at hvert sted også har en målrettet kommunikationspolitik. En egentlig forankring af totalkommunikationens mange facetter.
- At netværksdannelser er en farbar vej i bestræbelserne på at udvikle kvaliteten af de pædagogiske indsatser og dermed kvaliteten i Service tilbudene, samt en velegnet metode til vidensformidling og erfaringsoverførsel – læringsdannelse.
- Og ikke mindst at den udviklingshæmmede har fået alternativ mulighed

for at udtrykke sine ønsker, behov, tanker, følelser, oplevelser og erfaringer, og dermed har fået øget indflydelse og deltagelse i eget liv, oftest på egne præmisser.

Perspektivering

I dag står vi så med et netværk på 60 komsilogere/videnshavere, som mødes fast 4 x årligt, et forum som byder på erfaringsudveksling og vidensformidling, men som også hver gang byder på faglige oplæg. Der udover

laves der 2-3 nyhedsbreve om året. Og stadig lidt kursusvirksomhed. I starten blev projektet finansieret af Amtet. Løbende har der været indtægtsgivende kursus udbud og i dag hviler det hele næsten økonomisk i sig selv, idet hver Komsilog betaler et årligt beløb på 1200 kr ind til netværket.

Et af arbejds punkterne i drejebogen, var yderligere at få projektet beskrevet i en eksempelsamling eller

artikelsamling, dette har der desværre ikke indtil nu været sat ressourcer af til.

For tiden er der meget fokus på brugerinddragelse/kommunikation og handleplaner. Personalet er i gang med at metodeudvikle og har helt sikkert opbygget viden, samt fået nogle redskaber til at håndtere de dilemmaer der opstår i relationen når pædagogen og den udviklingshæmmede sammen skal omsætte servicelovens intentioner i praksis, men de har også lært at søge efter muligheder og at mulighedernes veje bliver til

mens man går på dem.

En anden udfordring ligger i at få omsat servicedeclarationer, handleplaner og diverse skriftligheder til borgerens individuelle «sprog», eks. via visualisering. Jeg ser store fremtidsmuligheder indenfor teknologien. Dog kan det undre en at fokus på produktudvikling af kognitive hjælpemidler stadig har en lille plads i vores samfund!

KomSi KomSa har på en lang række områder kastet sine frø – frø der spirer, blomstrer og på ny atter kaster frø, når blot de rette betingelser er tilstede. Eller sagt på en anden måde – Dynamisk kommunikation er den menneskelige udviklingsnøgle.

” at hvert sted også har en målrettet kommunikationspolitik

” men i løbet af 5 år har ca. 600 mennesker deltaget i kurser

En Kærlig hånd til kommunikation På mine præmisser

- Før var jeg en klient, nu er jeg et unikt menneske med mine egne erfaringer og egen måde at kommunikere på
- Før kunne jeg ikke gøre mine ønsker –håb – og længsler til handlinger, i dag fremstår der næsten altid en mulighed
- Før nåede jeg sjældent at kommunikere færdig, i dag får jeg da muligheden
- Før var det ofte pædagogen der traf et valg, i dag er det langt hyppigere mig selv
- Før tog de ikke mine signaler alvorligt, i dag bliver der fulgt op på mange af mine initiativer
- Før blev jeg bedt om at dæmpe mine bevægelser og lyde, i dag bliver de tolket som en del af min udtryksform
- Før var jeg utryk og vidende om hvad der skulle ske, i dag oplever jeg forudsigelighed og tryghed
- Før var der kun få der forstod mig, i dag er mange barrierer nedbrudt og fælles koder bygget op
- Før så de altid kun mine handicaps, i dag ser de mine ressourcer og styrker dem
- Før havde jeg svært ved at udtrykke mine ønsker og behov, i dag har jeg fået alternativer